

SIMON ZE SLANÉHO

MISTRU ELIÁŠOVI ZE SLANÉHO

Simon ze Slaného, historický spisovatel doby Jiřího z Poděbrad, byl jedním z prvních českých vzdělanců, kteří se přiklonili k novému literárnímu směru — humanismu. Svědectvím toho je list, který poslal svému krajanu Mistru Eliášovi ze Slaného ve snaze získat ho humanistickým zájmům. Simonova nová literární orientace se v listu jeví po stránce obsahové i formální. Vyjadřuje v něm svůj názor na smysl literární činnosti a svůj vztah k různým oborům, zejména k lékařství, jehož studiu se věnoval za svého pobytu v Padově. Zamítá samoučelnou literární tvorbu a prohlašuje za nutné spojovat ji s činností veřejnou. Sám tuto zásadu prosazoval ve svém životě. Roku 1462 byl pověřen jako člen českého poselstva, aby přednesl jeho jménem před papežem Piem II. řeč, obsahující žádost Čechů o potvrzení kompaktát. Z neznámých důvodů nemohl svůj úkol vykonat, koncept jeho řeči se však zachoval. Je třeba litovat, že se nedochovala Simonova historická díla psaná bezpochyby rovněž v humanistickém duchu, především jeho kronika doby Jiřího z Poděbrad.

[1459 — 1460]

Tento list jsem poslal Eliášovi ze Slaného, svému krajanovi, do Prahy z Klatov. Simon ze Slaného vzkazuje mnoho pozdravů Eliášovi ze Slaného, muži vzdělanému a vynikajícímu. Naše dávná náklonnost již tak vzrostla, že ji nelze ani dopisy zvětšit, ani nějakým přerušením vzájemného dopisování zmenšit. Dospěli jsem k tomu, co učí náš Pythagoras, že více osob splynulo v jedinou. Ale protože vím, že obvyklá náklonnost se často výměnou dopisů obnovuje, rozhodl jsem se Ti něco napsat, abych Ti ukázal, jak velice miluji Tebe, který jsi mi odedávna prokazoval

itakovou náklonnost a oddanost, že jsem Ti navěky zavázán. Když jsem se vrátil do Čech a dozvěděl se, žeš zdráv, nesmírně jsem se zaradoval a rozhodl jsem se, že Ti napíši. Bojím se však zvyku nové doby, které se nelíbí nic než to, co se jí zcela podobá. Dnes totiž všichni, kdo píší, užívají množného čísla, ačkoliv oslovují jednotlivce, jako by znásobením počtu osob jim prokazovali větší poctu a zdáli se uctivější. Ten zvyk je hojně rozšířen v Německu a po nějakou dobu kvetl u Italů. Ale všichni vynikající mužové teď mluví tak, jak mluvila jazykově čistší doba starověku. Proto je dnes italský způsob řeči velmi podoben onomu, který kvetl za časů Oktaviánových. Kdyby nyní někdo četl Lionarda Aretina, Guarina z Verony, Poggia Florentského, Aurispu Sicilského, Antonia z Vicenzy a jiné, kteří žili nedávno a byli v Itálii proslulí a u nichž se jeví i řeka ciceronovské výmluvnosti i potok mléka, velice užitečného nápoje, zjistil by, že oslovují ty, jimž píší, výhradně v jednotlivém čísle; připomínají, že tak mluvili jak Řekové, tak Římané, jak dosvědčují listy Sokratovy a Démostenovy, Ciceronovy a Maecenatovy, určené nejvýznamnějším mužům. Říkají, že nenapodobuj jen pohany, ale i ty, které uctíváme, světce Jeronýma, Augustina, Ambrože, Řehoře, kteří nejen lidi, ale samu božskou vznešenost, jež svým pokynem všechno řídí, oslovovali: popřej, dej, učiň, smiluj se, ušetři. A ti by přece byli uměli užívat množného čísla mnohem ozdobněji než my, ale zdálo se jim, že by porušili správnost vyjadřování, všechnu duchaplnost a půvab řeči, kdyby mluvili tak, jak se mluví teď. Já se k nim přikláním, a když píši svým jménem, neoslovuji nějakého literárně vzdělaného člověka jinak. Když však hodlám poslat list Tobě, jsem na vahách, jak si mám počínat, v obavě, abys nepřikládal více váhy zvyku než mému úsudku. Uvedl jsem omluvu, kterou jsem v téže podobě poslal téměř všem, přidržuje se výroku učeného Seneky, že nikdy není nadbytečně řečeno to, co není řečeno dostatečně. Vždyť podle Horatiova svědectví se bude líbit i to, co se desetkrát opakuje. Přijmi vlídně toto psaní od věrného a vytrvalého přítele, kterým jsem byl už dávno, když jsme žili ve společ-

ném rodném městě a v otčině, pro niž by neváhal žádný dobrý muž podstoupit smrt, kdyby jí mohl spravedlivě prospět. A nezměnil jsem se ani vůči ostatním. Štěstěna — nebo spíše boží milost — je mi dost nakloněna, pokud jsem zdrav. V příznivých poměrech na Tebe nezapomínám, ale stále po Tobě toužím, dychtím Tě spatřit, oslovit Tě, obejmout Tě, ale není mi dopřáno toto potěšení, nevím pro nepřítel jakého osudu a kterých bohů. Prosím Tě však, abys užil, kdykoli budeš potřebovat, mého příspěvků, a abys nešetřil ani mne, ani můj majetek, neboť co je mé, je Tvé! Soudíš-li jinak, nejednáš jako přítel. Těší mne, že Ty, tak význačný muž, nacházíš zalíbení v básnickém umění, protože nikoliv podle mého úsudku, nýbrž podle mínění starověkých autorů se něčeho nedostává v literárním vzdělání tomu, kdo nepoznal básníky. Neboť se u nich najdou četné výstižné a moudré výroky o životě a mravech i poučení o počátcích a příčinách přírodních jevů a plození a jakoby vědní základy všech oborů. Je u nich velká hodnověrnost pro moudrost, která se u nich jeví, a pro starobylost, i vynikající lesk; jejich uhlazenost vede i k jakési svobodě hodné nezávislých lidí, takže ten, komu chybí, se zdá téměř ohroublý. Znamenití muži a dobří křesťane, smiluj se nad ovdovělými, a pokud jde o počet vzdělaných mužů, téměř až k zemi sraženými Čechami! Vždyť kde je nějaký doktor, kde písař, kde vyslanec? Posly do cizích zemí najmáme za nesmírně vysokou odměnu. Naši poctu uchvacují jiní, a u těch, kdo si o sobě myslí, že něco znamenají, se nakonec ukáže jejich nicotnost. Neboť — protože jen tím se lišíme od zvířat, že mluvíme a své myšlenky sdělujeme jiným — jakou váhu má ten, kdo v tom daru, jímž se lišíme od zvířat, vyniká nad jiné! Vždyť Bůh dal člověku k výšinám obrácenou tvář, aby mohl pozdvihnout zrak ke hvězdám. O vznešených věcech tedy náleží rozmlouvat vtípně, výmluvně a vhodně. A jestliže bylo v dávnověku trochu moudrosti, vyvstává v mysli faraó, který neublížil Josefovi. Vzchop se tedy, muži a bojovníku, oddej se odvážně studiu ozdobné výmluvnosti, abys, zrozen v městě soli moudrosti, nabyl pod záštitou svého původu stařecké moudrosti a stal

se vlasti soli nejslanější! Dříve totiž množství mudrců jedinci odpíralo uznání, Ty však dosáhneš slávy nyní, kdy se zdá být obludností proslavit se pravou výmluvností. Všichni se totiž chceme spíše obohacovat než oddávat se filosofování. A najde-li se někdo poněkud vzdělaný, odchyluje se od pravdy, kterou je Kristus. O Tobě však nepochybují, že neúnavně zůstaneš mužem pravdy z božského daru neporušitelným, oporou pro Kristovy pravdy. I když chybí učitel, přece všechno přemůže naše vytrvalost, protože máme při opětovném pročitání ukládat do paměti pouze poznatky vybroušené, ověřené a vytříbené, plevy však odhazovat, jakkoliv nabývat vědomostí, nikoli však budovat do určité míry základy studií. Protože to vyžadoval Tvůj bratrský vztah, nechť Tvůj duch neustane dychtit po vyšších cílech, a ať zahrne do oblasti svých zájmů teologii a lékařskou vědu, z nichž jedna poskytuje sílu a podporu tělu, druhá pak duši, a ať usiluje ve snaze léčit duši léčit i tělo! Když je totiž tělo náležitě připraveno, duše se dychtivěji oddává jednotlivým studiím. Pod teologickým studiem a vzdělaností rozumím s Lionardem Aretinem nikoli učenost všední a zmatenou, jaké se oddávají vyznavači teologie, nýbrž zákonnou a svobodnou, která spojuje literární vzdělání s věcnou znalostí, jakou pěstovali Lactantius Firmianus, Aurelius Augustinus a Jeroným, u nichž lze stěží rozlišit, zda více vynikali věcnou znalostí nebo formální dokonalostí, neboť byli nejznamenitějšími teology i dokonale literárně vzdělanými muži. Je však ostudné, jak jsou nyní ti, kdo se oddávají vědeckým zájmům, málo vzdělání v literatuře ve srovnání s lidmi minulých věků. Lékařskou vědu pak, umění pro tělo nejvýznamnější, nejmilejší dceru přírodní filosofie, lidskému rodu nejdůležitější a nanejvýš nutnou, jednotliví filosofové zahrnují chválou jakožto záštitu zdraví, záhubu nemoci, dar bohů, oporu přírody, danou smrtelníkům k ulehčení různých neblahých příhod. Lékařská věda, tys zajisté obdařila důstojností Apollóna a Aeskulapa, což žádná z věd nemohla nikdy dokázat, aby byli uctíváni jako bohové, protože byli lidmi. Tys postavila našemu přeslavnému otci

Hippokratovi, který první ze všech znovu přivedl na světlo lékařství, které bylo od doby Aeskulapovy po pět set let ve skrytu, drahocennou sochu v Aténách, abys uchovala památku významného muže pro budoucnost. Tys učinila Galéna, knížete lékařů, předraženého římským knížatům. Tobě nechť se vyhýbá ten, kdo nemá zdravý rozum! Víím, že je na místě, aby lidé, kteří dosáhli literárního vzdělání, byli podrobena zkoušce. A nechválím ty lidi, kteří se tak oddávají literatuře, že ostatní věci podceňují. Takoví byli, jak známo, Demokritos a Diogenes, kteří žili jen pro sebe. Všichni chvály i slávy jsou hodni ti, kteří jednak sloužili státu, jednak nezanedbávali literární studia; takovými byli, jak je známo, i Plato, Aristoteles, Julius Caesar, Cicero, Plinius i Maecenas a Augustus. Ti totiž uplatňovali poznatky, načerpané při studiu literatury, ve správě státu. Proto bych nepovažoval za hodné napodobení ani některé Vídeňany, kteří vynakládají příliš mnoho času na sofistické a škádlivé důkazy, takže se u nich studium logiky neuzavírá užitečnými závěry, nýbrž smrtí. A protože o dobru se říká, že čím je obecnější, tím spíše je božské povahy, toužím poslat Vám k opsání a rozmnožení, jakmile je shromáždím, k užitku Vašemu a Mistra Jana z Jemnic knihy Aristotelových Ethik a jeho Politiku v novém překladu, který — a ne jiný — se čte na italských univerzitách a které jsem nedávno získal ve Vídni; překázejí mi průtahy s doručení knih rétorických, které jsem pro nepokoje doposud nedostal a které bych rád shromáždil v jediném svazku. Lionardo z Arezza totiž uvedené knihy přeložil do latiny, protože předtím byly tlumočeny v téměř barbarské řeči. Starého překladu však vůbec neužívejte, protože kazí způsob vyjadřování a je to přílišné utrpení snažit se mu porozumět. Lionardo z Arezza, onen kníže výmluvnosti mezi novodobými autory, podává na kterémsi místě výklad, v němž říká, ovšem o zábavě, že někdo, kdo při hře zachovává střední míru, se nazývá „eutrapelos“ a jeho způsob „eutrapelia“; obšírná nadbytečnost prý se jmenuje „bomolochia“ a kdo se jí drží „bomolochus“; kdo však je ochablého ducha, jmenuje se prý „agrikos“ a jeho stav „agricia“.

Ó ten člověk ze železa! Nemohu se při čtení zdržet! Je-li to pak výklad? A bylo přece možno toto vše, co pro neznalost vynechal, říci pohodlně a uhlazeně latinsky. Především soudím, že to, co on říká o hře, mělo by se raději říci o žertu, neboť o hře mluvíme spíše při míči a kostkách, při slovech však o žertování. Je tedy zřejmé, že v žertu je chvályhodná střední míra, kterou Řekové nazývají „eutrapelia“, naši duchaplnost, vtipnost, roztomilost, příjemnost. A kdo se tak chová, je duchaplný, vtipný, roztomilý a příjemný. Toto vše se uznává za pravdu a nejlepší autoři se o tom často zmiňují. Vidíte, jak je náš jazyk bohatý. O nadbytečné míře se říká „bomolochia“. To je vlastně šprýmařina, u našich lidí však rovněž velmi oblíbená, a kdo má tuto vlastnost, je šprýmař. Toho, komu chybí vtipnost, nazývá „agrikos“. Takový člověk je vlastně hrubec a jeho povaha hrubství, takže, jestliže někdo zachovává v žertování střední míru, je duchaplný a roztomilý, kdo je bez vtípu a oškliví si ho, je hrubec. Kdo žertuje tak, že překračuje míru, je šprýmař. Zdá se, že se to nedá tak dobře latinsky říci? Zda je chyba v jazyce nebo u něho? A podobně u jiných věcí. To mě, ctihodný mistře, nyní napadlo, a prosím, abys to přijal vlídně a vložil si to v dobrém. Vždyť k Tobě nemluvím jako učitel, nýbrž jako jeden z těch, kdo se v potu namáhají na tomto půvabném literárním cvičišti, jako člověk, mající k Tobě vřelý vztah pro Tvou vlídnost a pro společné rodiště; chtěl bych si s Tebou vyměnit názory a povzbudit Tě na cestě ke slávě, jak se říká. Ačkoli jsem se rozhodl napsat dopis kratší, přece láska, která nezná konce, a náklonnost, které nikdy neubývá, stěžují mohly nalézt ukončení dopisu. Krátké psaníčko tedy vzrostlo donekonečna; proto mou neuhlazenost omluvte s vrozenou vlídností! Mého krajana, svého bratra (nebo snad bratrance), Eliáše Sládka, významného muže, a především Mistra Jana z Jemnic ode mne pozdravujte! Buď zdrav a měj mne i nadále v lásce jako dosud.

Z Klatov a tak dále.

BOHUSLAV HASIŠTEJNSKÝ
Z LOBKOVIC

PETRU SCHOTTOVI

K Petru Schottovi, druhu ze studií v Boloni a ve Ferrare, který se stal později kanovníkem ve Štrasburku, poutalo Bohuslava Hasištejnského upřímné přátelství. Proto se ho hluboce dotkla Petrova předčasná smrt roku 1490, když se o ní dozvěděl za svého pobytu v Benátkách.

1.

10. dubna 1487

Bohuslav z Lobkovic přeslavnému doktoru obojího práva, panu Petru Schottovi ze Štrasburku, nejdražšímu příteli, mnoho pozdravů. Můj bratře, můj bratře, můj bratře, nehněvej se, jestliže později a řidčeji, než jsi doufal, dostáváš dopisy, a nemysli proto, že se mé smýšlení vůči Tobě změnilo, a nepřisuzuj to ani liknavosti, ani nedbalosti. Je to proto, že odtud buď nikdo, nebo jen několik málo lidí mívá cestu k Tobě. Nikdy totiž nebude mít osud takovou moc, aby mne od Tebe, alespoň duchem, oddělil, a nic mi nemůže být milejší, než vzpomínat na velice příjemný styk s Tebou. Ačkoli nepochybuji, žes o tom přesvědčen, přece mne těší psát o těchto věcech, které nejvíce přispívají k utužení naší vzájemné náklonnosti; zvláště když nemám o čem jiném psát, nechceš-li snad zvědět zprávu o mém zdraví, jež můžeš poznat i z toho, že Ti píši, což nemocní obyčejně nečiní. I Tobě přeji, abys byl zdrav na duchu i na těle a abys vytrval ve své dřívější oddanosti ke mně, o čemž jsem přesvědčen. Neboť nedávno mi mistr Jan z řádu kazatelů, řezenský převor, mnoho psal o Tvém citu vůči mně. Buď zdrav. Posílám Ti dárečky a prosím, abys je laskavě přijal.

Z Hasištejna, dne 10. dubna roku 1487.

Bohuslav z Hasištejna ctnému a velmi učenému muži, panu Petrovi Schottovi, kanovníku u sv. Petra ve Štrasburku a doktoru veškerého práva, příteli z nejmilejších, mnoho pozdravů. Bojím se, aby ses nezlobil pro mé mlčení, nejmilejší Petře, protože od té doby, co jsem byl s Tebou ve Štrasburku, jsem Ti poslal jediný list: Ačkoli jsem z Tvého posledního dopisu poznal, že se nedbalostí mého přítele Bernarda Adelmanna stalo, že ani ten Ti nedošel. To mi bylo tím nepříjemnější, že jsem v něm popsal celý svůj způsob života. Ostatně jestliže se jen hněváš, snadno to snesu. Jestliže se však domníváš, že má náklonnost k Tobě nerůžkám úplně zanikla, ale přece jen se zmenšila, jsi velice nespravedlivý. Již dávno jsi měl poznat, že kořeny našeho přátelství tkví pevněji v zemi, než aby je mohla nějaká vichřice osudu vyrvat. Kdybych Ti mohl postavit před oči svá zaneprázdnění a starosti, jistě by ses divil, že mi zbývá tolik volného času, abych Ti mohl toto napsat. Nemysli, že se oddávám studiu zásad rétorů a těch, kdo psali o státu, a že, jak by sis snad Ty přál, získávám náklonnost a přízeň lidí a pobádám je buď ke zbožnosti, zdrženlivosti, skromnosti a spravedlnosti, nebo odvracím od nezdrženlivosti, vášně, lakoty a krutosti. To by ovšem bylo snesitelné a nikoli nedůstojné mých studií a mého povolání. Musím se však starat o hospodářství, od něhož jsem se vždycky s nechutí odvracel, rozdělovat šafářům úkoly, předpisovat, co má každý z nich podle rozkazu dělat, poslouchat jejich zprávy o příjmech a výdajích; těmto přikázat řídit žně, jiným senoseč, oněm vinobraní, jiným péči o stáda; hledět, aby jejich nedbalostí neschly louky, nehynulo osení, aby se nezmeškal čas k setí, orbě, vláčení, pletí, okopávání; přikazovat (kde je třeba) ořezávat, okopávat a podlamovat révu, takže se mi proti mému očekávání zdá, že jsem vůbec nepodstoupil marně práci s četbou Katona, Varrona a jiných spisovatelů, kteří psali o rolnictví. Ať se Ti to nezdá směšné, neboť, jak praví onen spisovatel, takovíto lidé nejsou špatného smýšlení. Kdybys byl tu a viděl mne, jak zastávám úřad velice

pečlivého hospodáře mezi svými Tityry a Korydony, zjistiť bys zvolal: Jak jsou rolníci šťastni, když vlastní výhody znají! Poctivá zem jim sama a daleko svárlivých bojů dává výživu snadnou, již rodí jim v hojnosti půdy, a uvedl bys další verše, jež onen básník ze všech největší z božského vnuknutí zapěl. Ostatně ať je tomu jakkoli, já bych se příliš nebránil, kdybych měl (bylo-li by to možné) při tomto způsobu života, ačkoliv plném práce a jistě pramálo uspokojujícím ctižádost, zestárnout. Ale čeká na mne ono širé a velice bouřlivé moře dvora, a víš, jakých vloh, jaké výmluvnosti a, což je nejdůležitější, jakého štěstí je třeba k jeho přeplutí. A nic mi dosud nepřekáželo, leč spor bratří, které, poněkud popuzené k tomu, aby si vzájemně škodili, lákám každodenně lichotnou řečí ke svornosti. A tak, máš-li tolik času, žádám Tě znovu a znovu pro naše vzájemné přátelství, abys pro mne sepsal o té věci nevelkou knížku a abys mne poučil, co mi je třeba v onom novém způsobu života nejspíše činit nebo kam bych měl podle Tvého mínění zaměřit své starosti a úvahy, protože soudím, že jen pod Tvým vedením mohu po tomto rozbouřeném moři s nedotčeným duchem, to jest ani neštěstím nezlomeným, ani nezpychlým štěstím, dospět do přístavu, Jestliže to učiníš, ačkoliv myslím, že je stěží možné, abych od Tebe něčeho nedosáhl, zavážeš si mne velikým dobrodiním. A není třeba připomínat, jakým nebezpečím je tento druh lidí nejvíce vystaven (vždyť při svém nadání a vzdělání to můžeš snadno poznat), ale je třeba jen vůle a práce, kterou odmítat na sebe vzít pro spásu přítele by snad bylo hříšné. Je mnoho jiných věcí, které bych Ti chtěl napsat, ale o těch se dozvíš zčásti od posla, zčásti Ti je sám napíši, až budu mít více volného času. Buď zdrav. Pozdravuj rodiče s dekou a vnučkou, se zetěm a vnuččiným manželem, a zvláště pozdravuj mého otcovského přítele, doktora Kaisersberka. Také Štěpán a Bedřich Ti vzkazují srdečný pozdrav. Ještě jednou buď zdrav.

Z Hasištejna, 10. srpna roku po narození Spasitelově 1487.

AUGUSTIN OLOMOUCKÝ ONDŘEJI CTIBOROVU

Augustin Olomoucký (Käsenbrot) pocházel z Olomouce z měšťanské rodiny, kde se narodil roku 1467. Studoval na univerzitě v Krakově, pak v Padově, kde dosáhl roku 1494 doktorátu církevního práva. Roku 1496 se stal písařem královské české kanceláře v Budíně, roku 1498 proboštem v Olomouci. V letech 1506 — 1511 byl královským sekretářem. Zemřel roku 1513. Zanechal bohatou knihovnu. Z jeho spisů třeba připomenout Dialog na obranu básnictví, vydaný roku 1493, a teoretický návod ke skládání dopisů s ukázkami listů, který vyšel roku 1495. Adresát našeho listu, Ondřej Ctiborův, byl Augustinovým strýcem z matčiny strany. Zabýval se studiem matematiky, astrologie a astronomie.

1. ledna 1495

Augustin Moravan Olomoucký, doktor práv a svobodných umění, Ondřeji Ctiborovu, olomouckému kanovníku, svému strýci, mnoho pozdravů. Jak velice prospěl obci vzdělců nedávný vynález knihtisku, Ondřeji Ctiborův, příteli a veliký dobrodinče, nám jasně dosvědčuje, i kdyby nebylo jiných mužů, Jan Blanchinus; zatímco dříve znalo jeho knihu jen velmi málo lidí, a to jen ti, jimž bylo umožněno jakoby nahlédnout do Minervina chrámu, nyní díky této božské činnosti ji za malou částku každý může mít doma a ve svém vlastnictví. Kdyby se toho bylo dostalo oněm vzdělcům z dávných dob, nepohřešovali bychom Liviovu bohatou výmluvnost, Sallustiovu podivuhodnou stručnost spojenou s půvabem, Curtia, Troga, Tacita, Plauta, z našich pak astrologů Theogena, Antonia Musu, Albucia Rubria a přemnohé jiné. Žily by dosud

vášnivě milostné básně Galla, jenž propadl trestu, neoplakával by Catullus (trvá-li v podsvětí nějaký cit) jen svou Lesbii. Všechna tato díla jsou teď, jak vidíme, buď neúplná, nebo i značně mezerovitá. Těší-li se u Egyptanů božské úctě Merkur, který vynalezl písmena, Fidon Argivský, který je vynálezcem vah a měř, lidský Gyges, který je v Egyptě vynálezcem malířského umění, kdo by nepokládal za boha toho, kdo jako první ukázal smrtelníkům tak ohromující dílo, že se mi zdá, že stejně pravdivou jako uhlazenou báseň složil ten, kdo nedávno opěval tento vynález elegickým veršem: Kdokoli počal tiskařskou černí napouštět papír, když předtím uspořádal kovové typy a zhotovil z kovu vyčnívající znaky, toho otcem byl Merkur, matkou Minerva, bylo v něm semeno božského rozumu. Nedbal o Cereru, nedbal o Bakcha, nedbal naprosto o pozemské bohatství. Ačkoli se předtím dychtivým latiníkům nedostávalo knih, díky jemu mají jich hojnost. Dílo, které nehodný knihkupec dříve prodával za nesmírně vysokou cenu, je nyní na prodej za nepatrnou částku. Prodávají se Liviovy Dějiny, Plinia, Cicerona a Vergilia mají v každé škole. Žádné dílo (ó uslechtilé umění našeho věku!) neskrývá knihovna ve svém tajném úkrytu. Knihu, kterou měl nedávno jen král a kterou měl zřídka kníže, může mít nyní pro sebe každý chudás. A to plným právem. Nic není spravedlivější a nic znamenitější, než aby to, co bylo pořízeno pro obecný užitek všech, nebylo soukromým majetkem jedné nebo druhé osoby, ale aby bylo po ruce obecně k užítku všech; o to jsme se především postarali také u našeho Blanchina. Jeho dílo měly totiž některé soukromé knihovny a bylo známo velmi nepočetným mužům, kteří se zajímají o astronomii, ačkoli obsahuje podivuhodně snadný návod ke zkoumání nebeských pohybů a jakési půvabné a prosté pojednání o těch věcech; proto se zdálo, že stojí za to, aby bylo tímto božským uměním vydáno tak, aby bylo přizpůsobeno k užítku mnohých lidí. Pod čí záštitou by se to mohlo spíše stát než pod Tvou, jenž proslaven zkušeností ve věcech božských i lidských vynikáš i v těch vědách, které Řekové nazývají matematickými, takže se Ti v nich

málokdo vyrovná, a ten, kdo by Tě předčil, je stěží k nalezení? O tom, jak veliká je jejich výtečnost a důstojnost, si poslechněme třeba samotného Sokrata u Platona: Pozorujete, praví, že ti, kdo jsou slabšího nadání, vzdělají-li se v tomto oboru, i když jiného užitku nedosáhnou, stávají se přece nadanějšími. Obor, který by totiž při učení a přemýšlení vyžadoval obtížnější námahy a pozornosti než tento, stěží najdeš. A na jiném místě tvrdí, že matematika je nemálo užitečná k poznání boha a božstev. Ty tedy, který ses jí kdysi s největší slávou zabýval, uznáš, že to je nejpevnější záruka mé vděčnosti za Tvá nespočetná dobrodiní, která jsi mi prokázal. A tak přijmeš toto nové vydání Blanchina, aby za ně byli všichni vědychtiví Tobě, pod jehož záštitou vychází, věčně zavázáni. Buď zdrav a svého Augustina, jak to činíš, měj v lásce.

Z padovské univerzity 1. ledna 1495.]

RACEK DOUBRAVSKÝ KRYŠTOFOVI Z WEITMILE

Racek Doubravský, rodem z Plzně, studoval v Lipsku, v Boloni a v Padově. Jeho učiteli byli zejména lékař a historik Jan Garzo a Filip Beroaldus Starší. Roku 1500 nabyt v Boloni doktorátu práv. Po návratu do vlasti se věnoval zprvu vyučování, později soudní praxi a roku 1526 byl jmenován úředníkem v pražském Ungeltě. Zemřel roku 1547 nebo 1548. Z jeho děl zaslouží zmínky návod ke skládání listů, který byl mnohokrát přetiskován, básnické zpracování pověsti o dvěti válce a zejména překlad Vladislavského zřízení do latiny. Adresát listu, Kryštof z Weitmile, člen dunajské literární společnosti, syn královského mincmistra Beneše z Weitmile, studoval ve Vídni a v Itálii. Filip Beroald mu věnoval jeden ze svých spisů. Kryštof měl hodnost vyšehradského probošta, zanechal však duchovního úřadu a věnoval se vojenství.

[1499]

Racek Doubravský posílá Kryštofovi z Weitmile, vyšehradskému proboštovi, mnoho pozdravů. Jaká hrůza se mne zmocnila, když jsem se z pověsti a z doslechu dozvěděl, že turecký sultán vtrhl s velikým vojskem do Itálie, nemohu vypovědět. Šířily se totiž hojné pověsti, že si podrobil dvacet benátských tvrzí, že poplenil a zpustošil všechny domy a pole, že vojáky odzbrojil a pobil. Bezbranné lidi prý poručil spoutat řetězy, odvést do své země a prodat. Z toho vyplývá, že musejí otročit v přebídném otroctví. Někteří říkali, že se utábořil ve vzdálenosti tří mil od Trivisi; nepochybují v nejmenším, že kdyby se proti němu nebylo vytrhlo, byl by ve válce porazil a podrobil si celou Itálii a byl by se na nás dopustil všech pří-

Racek Doubravský z Čech přeslavnému muži Bohuslavu Hasištejnskému. Četní, a to velmi učení mužové věnují obvykle své knihy buď knížatům nebo urozeným měšťanům, kteří vynikají velkým bohatstvím, ne proto, aby jim je dali k posouzení, ale aby si získali přízeň těch, které podle svého přesvědčení činí nesmrtelnými a od nichž, jak soudí, se jim dostane poct i hmotné odměny. Ti jsou zajisté považováni za dychtivé peněz, ale i pokládáni za lichotníky. Tebe však, Bohuslave, muži nad jiné vynikající, jsem pokládal za nejvhodnějšího, komu bych věnoval svou knížku o skládání dopisů, protože v naší době máš v moci tvrz výmluvnosti. Jestliže knížku svým úsudkem schválíš a řekneš, že není poskvrněna žádnou chybou, snadno se dám přesvědčit, že jsem vykonal vynikající práci. Což bych nemohl, kdybych byl žádostiv peněz, kdybych dychtil po poctě nebo slávě, dosáhnout — vzhledem k Tvé učenosti, nadání a majetku — Tvým přispěním a radou nejen bohatství, ale i poct? Proto bych si přál, abys knížku přečetl, až najdeš chvíli volna. Dozví-li se, že ji schvaluješ, nebude mi zatěžko předložit ji ke čtení jiným. Buď zdrav.

BOHUSLAV HASIŠTEJNSKÝ
Z LOBKOVIC

RACKOVI DOUBRAVSKÉMU

10. prosince [1501]

Rackovi Doubravskému, doktoru práv, mnoho pozdravů. Přečetl jsem Tvé dílko, které jsi mi pod názvem O spi-

sování dopisů věnoval, přečetl jsem i listy, v nichž to, co zevrubně předpisuješ, bedlivě a pečlivě zachovááš, a velmi jsem se podivil. Vždyť je-li Tvá prvotina takového druhu, več máme doufat, až přistoupí věk a až Ti cvičení dodá sílu a (abych tak řekl) vzpruhu? Já zajisté — abych vyjádřil, co cítím — se raduji z této Tvé předehty jako z nějaké obzvláště šťastné události pro náš stát: neboť Ty mu budeš v krátké době k veliké ozdobě. Naši předkové odňali již dávno Řekům a Římanům válečnickou slávu, ve vzdělanosti jsme však byli až doposud pozadu. Bylo totiž snadné (jak praví onen spisovatel) přemoci ty, kteří se nebrání. Avšak nyní Tvá učenost způsobila, že není jisté, komu připadne vítězství. A tak Ti přeji zdar a vybízím Tě, abys v tomto velice krásném odhodlání vytrval a nedopustil, aby život, jež Ti nebesa dopřejí, uplynul v zahálce a liknavosti. Vždyť jako železo, tak i nadání se porušuje, jestliže o ně neustále nedbáš, a duševní dary se neméně kazí nedbalostí a nečinností, než se chyby úsilím a prací napravují. Toto Ti píše proto, že (ač Ti z duše přeji Tvou chválu) přece se o Tebe nemohu nebát v našem barbarském prostředí, v hojnosti domácích rozkoší a při takovém opovržení ke vzdělanosti. Dokážeš-li však to, po čem toužím, a nikterak neochabneš v tomto svém zájmu o písemnictví, brzy vyjde (neklame-li mne ukázka) ze Tvé dílny něco, co bude vlast vychvalovat, učená Itálie však závidět a chtít, aby to náleželo jí. Co se mne týče, považuji od Tebe za velkou laskavost, žeš mne zvolil jako nejvhodnějšího, pod jehož záštitou bys vydal tak uhlazenou knížku, a vyslovuji Ti svůj nepomíjející vděk. Snad se totiž stane, že dosáhnu Tvým úsilím toho, čeho jsem svým dosáhnout nemohl, aby totiž mé jméno nebylo u potomků úplně neznámé. Buď zdrav.

10. prosince.